

DOI: 10.32347/2076-815x.2022.81.254-262

УДК711.123, 711.163

к. арх., доцент **Мерилова І.О.**,

irina.merilova@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2019-0780,

Scopus Author ID: 57211436194, Web of Science Researcher ID: Y-92-63-2019,

Придніпровська державна академія будівництва та архітектури

РЕКРЕАЦІЙНИЙ КЛАСТЕР В СТРУКТУРІ МІСТА ДНІПРО

Актуальність статті обумовлена пошуком нових форм та методів організації об'єктів рекреації, відповідних часу та соціальним запитам. В дослідженні за допомогою методу експериментального проєктування на прикладі території промислового вузла «Фабричний» у м. Дніпро висвітлено раціональність залучення кластерного підходу до формування об'єктів рекреації. Зазначено, що саме кластер виступає одночасно як гнучка структурна одиниця регіональної системи рекреації та туризму, а також як самодостатня форма територіальної організації з власною системою зв'язків та відношень.

Ключові слова: промисловий вузол; індустриальний туризм; регіональна рекреаційна система.

Постановка проблеми. Відповідність або, навіть, передбачення потреб соціуму – головне завдання урбаністики сьогодні. Міська тканина та її архітектурне наповнення не мають бути «застиглими у камені», вони повинні реагувати на соціальний запит, відповідати йому, задовольняти потреби населення, передбачати їх на роки або навіть десятиліття.

Розглядаючи сучасні течії у соціально орієнтованих науках, можна назвати стійкі категорії, що у них закріпилися. Головною з тез даних категорій є зміщення фокусу уваги від середовища та його цільової трансформації на людину та її потреби. Саме комфорту людини, її сталому співіснуванні у природі та соціумі підпорядковані всі урбаністичні концепції сучасності. Закладені у другій половині ХХ ст. на протигагу концепціям індустриального міста, урбаністичні теорії, що передбачають організацію території життєдіяльності людини за принципами її комфортного існування, отримали найбільшого розвитку сьогодні, у постіндустріальну епоху.

Таким чином, приклади «розумного», «нового» та «ландшафтного урбанізму» зазнали значної обізнаності, а бажання людей жити краще та не втрачати ідентичність місця в вік глобалізації спонукає фахівців до створення теорії міста, формування концептуальних положень його розвитку. Складовою

таких містобудівних концепцій неодмінно є перетворення містобудівної тканини.

Економічним підґрунтям містобудівних метаморфоз є перехід до постіндустріальної економіки з характерним для неї зсувом з виробництва фізичних благ на надання послуг та переходом до цифрового виробництва. В цій парадигмі сучасному місту вже не потрібні значні виробничі площі: частка виробничих територій в містах розвинених країн складає 3-5%. Для порівняння, 13% площі м. Дніпро зайняті територіями виробничого походження. При тому, що Україна та місто Дніпро, зокрема, економічно та соціально знаходяться на шляху переходу до постіндустріальних відносин, відображення цього переходу майже не зазнало виявлення у містобудівних та архітектурних трансформаціях.

Мета дослідження полягає у залученні практичного методу експериментального проектування до реальної містобудівної ситуації задля моделювання підходу формування рекреаційного кластеру в структурі великого міста.

Викладення основного матеріалу. Розгляд рекреації на регіональному рівні базується на системі розселення країни та районуванні її території, з одного боку, а також на методологічних засадах рекреаційної географії та територіальних рекреаційних системах, з іншого. Зазначені положення досліджувались у фундаментальних працях Ю.М. Білоконя, Т.Ф. Панченко, І.Д. Родічкіна [1-4]. Встановлено, що в розрізі заявленої теми дослідження доцільно застосовувати кластерний підхід та розглядати в якості складової регіональної системи рекреації та туризму саме «рекреаційний кластер», впроваджуючи його як певний універсальний структурний елемент. За Г.М. Шульгою «рекреаційний кластер – це особлива форма територіальної організації, яка передбачає утворення сукупності ... природоохоронних ресурсів, об'єктів туристично-рекреаційного призначення з земельними ділянками, підприємств та організацій, що займаються розробкою, виробництвом, просуванням та продажем рекреаційного продукту...»[5]. При цьому поняття «туристичний кластер» визначається як «...відносно компактна територія зростання туристської індустрії, що характеризується певною туристською спеціалізацією» [6]. Характер Придніпровського регіону, що склався історично, відносить його до одного з найбільш розвинених індустріальних регіонів України, що передбачає багатий пласт об'єктів культурної спадщини періоду індустріалізації та, що логічно, задає унікальний концептуальний характер спеціалізації для системи рекреації та туризму Придніпровського регіону – «індустріальний туризм».

Зазначена тема дістала широкого висвітлення в світовій архітектурній практиці в контексті локальних проектних перетворень об'єктів індустріальної

спадщини. Сам процес зміни функції індустріального об'єкту дослівно звучить як «адаптивне перевикористання» (“adaptive reuse”) та розглядається в роботах таких науковців як Manuella Grecchi, Evan Sugden, James Douet, David Kincaid та ін. Роботи зазначених авторів стали методологічним підґрунтям даного дослідження [7-13].

Територіальна структура Придніпровського регіону в цілому наближена до радіально-кільцевої схеми, ядром виступає місто Дніпро, як потужний адміністративний, агломераційний та науковий центр, який у 1,3 - 3 рази перевищує за чисельністю населення інші обласні центри регіону. Аналіз містобудівної ситуації міста Дніпро дав змогу визначити стихійність формування індустріальних зон міста [14], незадовільний екологічний стан міського середовища [15] та своєчасність пошуку відповідних стратегій вирішення містобудівних конфліктів [16]. Аналіз також виявив містобудівну проблематику розміщення виробничих територій у структурі міста: опоясуючи центральну частину міста, вони обмежують її територіальний розвиток та одночасно розривають міську тканину, відокремлюючи житлові райони від акваторії річки Дніпро (рис. 1).

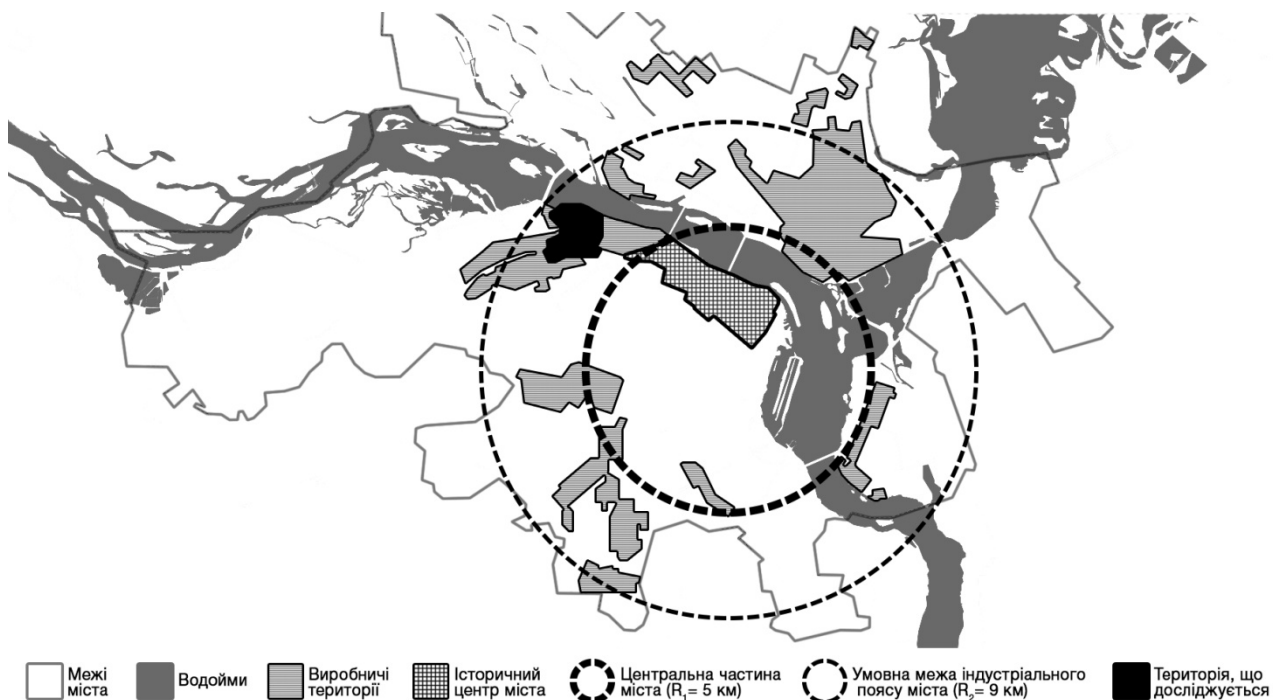

Рис. 1. Схема розміщення виробничих територій у структурі міста Дніпро

Так, місту Дніпро поряд зі збільшенням індустріальних площ, як вже зазначалось, та розміщенням у структурі міста виробництв I-III класів шкідливості, що мають бути винесені поза межі міста, притаманна одночасна нестача 869,3 га організованої рекреації. Цей комплекс факторів спонукає до

пошуків шляхів перетворення індустріальних зон міста, які більше не доцільно залишати у первісній функціональній направленості, в нові об'єкти рекреації.

Таким чином, в рамках даного дослідження, було розроблено концептуальний проєкт зі створення рекреаційного кластеру з індустріального туризму в структурі міста Дніпро. Територія, що досліджується, розташовується в межах Західної групи промислових районів, в промисловому вузлі «Фабричний» - найстарішому промисловому утворенні міста. Металургійне підприємство, що розташовується на зазначеній ділянці та датується 1885 р. створення, заклало функціонально-планувальну структуру як самого промислового вузла, так і правобережної частини міста в цілому [14].

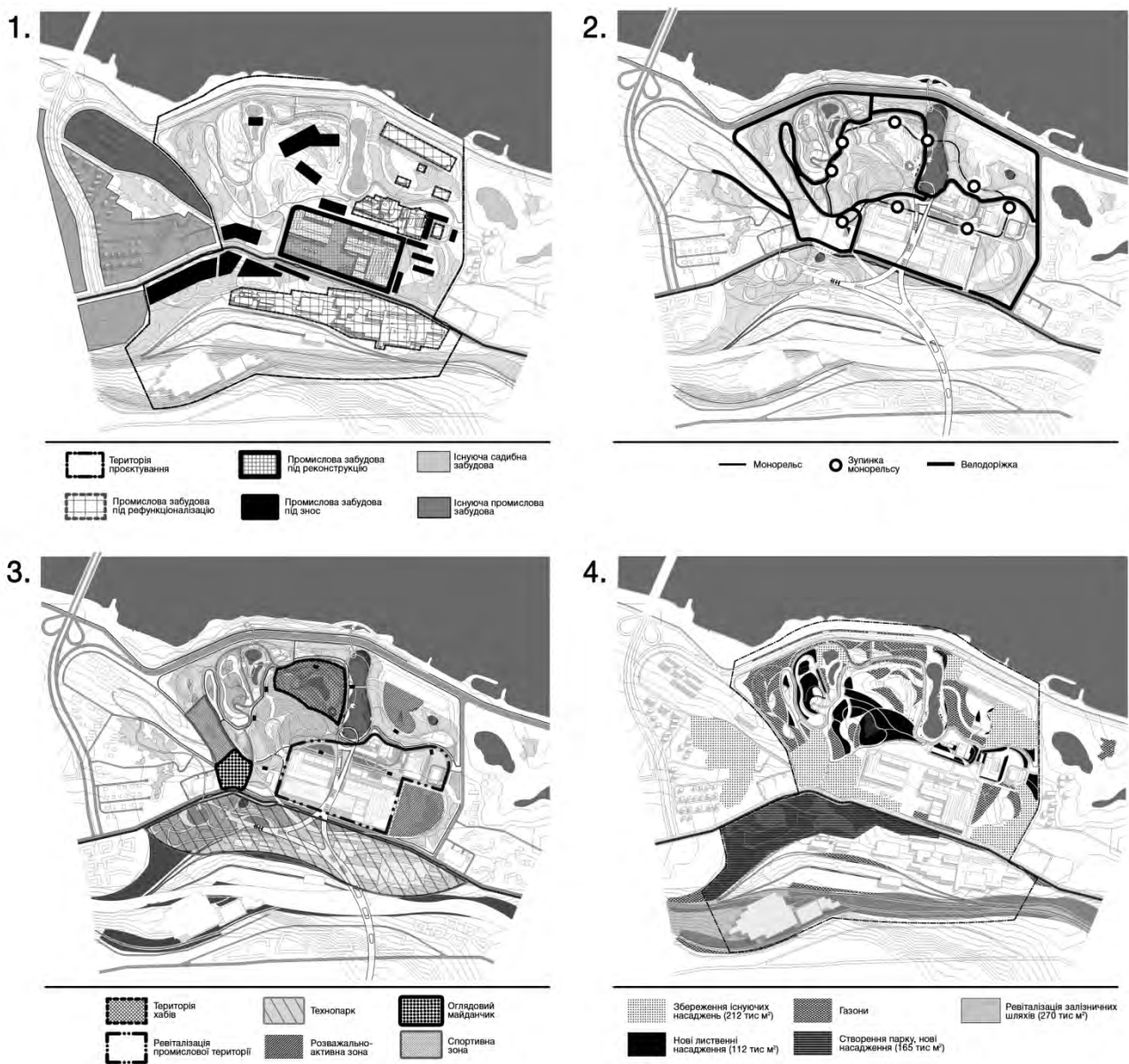

Рис. 2. Схеми аналізу території промислового вузла: 1 – аналіз існуючих об'єктів та забудови ділянки; 2 – схема транспортних зв'язків у межах ділянки (велодоріжки, монорельс); 3 – схема основних функціональних зон; 4 – схема зелених насаджень

Металургійні підприємства, що розташувались на території промвузла, заклали хаотичну планувальну структуру ділянки вузла. Через складну конфігурацію території, промисловий вузол зараз затиснутий між залізницею та акваторією р. Дніпро, має слабку транспортну доступність та розвиненість навколишньої транспортної мережі, відсутність озеленення та благоустрою.

Аналіз території дав змогу виявити архітектурно цінну забудову, яка у подальшому стане естетичним атрактором рекреаційного кластеру (рис. 2). Таким чином, до частки забудови, що є або може стати нововиявленою архітектурною пам'яткою слід задіяти комплекс методів зі збереження та передбачити зміну функції. Певна група будівель передбачатиме реконструкцію або демонтування.

Рис. 3. Концептуальне проєктне рішення рекреаційного кластеру в структурі м. Дніпро на прикладі промислового вузла «Фабричний» (арх.: Мерилова І., Нерода Ю.)

Сам проєкт розглядає територію промислового вузла не лише як матеріальний ресурс для формування ландшафтного парку рекреаційного кластеру (див. рис. 3). Головним концептуальним спрямуванням було дослідження можливостей місця, а в якості мети проєктного рішення виступала необхідність поєднання житлових територій на півдні промислового вузла з акваторією р. Дніпро, внаслідок чого територія кластеру розглядалась одночасно як буферна зона між точками тяжіння населення та як самостійна туристична дестинація.

Концепція передбачала формування певних функціональних зон, серед яких «музей під відкритим небом», зони високотехнологічного виробництва та інноваційних хабів, рекреації та спорту, а також створення широкої мережі видових прогулянкових маршрутів.

Висновки.

1. Аналіз наукової бази виявив недостатнє опрацювання теми на рівнях вище за рівень «загальноміського значення». Таким чином, узагальнення наукових робіт дало змогу зафіксувати актуальність майбутніх досліджень за напрямом реорганізації індустріальних територій у об'єкти рекреації регіонального рівня.

2. Рекреаційний кластер, як гнучка складова системи рекреації, має значний планувальний потенціал. До його властивостей слід віднести відносно легку масштабованість, що дає змогу розглядати кластер як елемент системи більш високого порядку.

3. Визначено необхідність подальшого опрацювання кластерного підходу, зокрема, становлення класифікації рекреаційних кластерів в контексті специфіки рекреаційної бази індустріального регіону, а також дослідження їх функціонально-планувальних властивостей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білоконь Ю.М. Функція та структура форми в регіональному плануванні. Наук.видання, Київ: Кий, 2002.

2. Панченко Т.Ф. Типологія об'єктів ландшафтної та туристично-рекреаційної архітектури, Київ: КНУБА, 2013, 48 с.

3. Містобудування. Довідник проєктувальника. За ред. Т.Ф. Панченко, Київ: Укрархбудінформ, 2006, 192 с.

4. Родічкін І.Д. Методологія містобудівельного проєктування рекреаційних систем в умовах Української РСР: дис. д-ра архітектури: 18.00.04, Санкт-Петербург, 1980, 363 с.

5. Шульга Г.М. Містобудівні основи просторового планування гірських рекреаційних територій (на прикладі Українських Карпат): дис. д-ра архітектури: 18.00.04, Київ, 2018, 412 с.
6. Костирко І.Г., Корчинська О.О. Кластерний підхід у розвитку сільського зеленого туризму. Інноваційна економіка, 2015, №4 (59), С.159-163.
7. Douet J. Industrial heritage re-tooled: The TICCIH guide to industrial heritage conservation. Routledge, 2016, 256 p.
8. Kincaid D. Adapting buildings for changing uses: guidelines for change of use refurbishment. Routledge, 2003, 136 p.
9. Robiglio M. The adaptive reuse toolkit. How Cities Can Turn Their Industrial Legacy into Infrastructure for Innovation and Growth. 2016, 25 p.
10. Shen L.Y., Langston C. Adaptive reuse potential: an examination of differences between urban and non-urban projects. 2010, P. 6-16.
11. Sugden E. A thesis presented to the University of Waterloo in fulfillment of the thesis requirement for the degree of Master of Arts in Planning. Waterloo, Ontario, Canada, 2017, 148 p.
12. Stratton M. Industrial buildings: conservation and regeneration. Taylor & Francis, 2003, 256 p.
13. Vardopoulos I. Critical sustainable development factors in the adaptive reuse of urban industrial buildings. A fuzzy DEMATEL approach. Sustainable Cities and Society. 2019. URL: <https://doi.org/10.1016/j.scs.2019.101684> (дата звернення 05.09.2022).
14. Мерилова І., Речиц О. Етапи формування промислового вузла «Фабричний» у місті Дніпро: історія та перспективи подальшого розвитку. Містобудування та територіальне планування. 2021, №. 76, С. 170-181.
15. Merylova I., Nevhomonny H., Rechtyts O. Парадигма розвитку депресивних промислових територій в умовах постіндустріальної економіки. Містобудування та територіальне планування. 2020, №. 74, С. 214-231.
16. Мерилова І.О., Калюжний Є.С. Світовий досвід ренатуралізації промислових територій. Містобудування та територіальне планування. 2019, №. 69, С. 243-248.

Ph.D. Associate professor **Merylova Iryna**,
Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture, Dnipro

RECREATIONAL CLUSTER IN THE STRUCTURE OF DNIPRO

The relevance of the article is due to the search for new forms and methods of creating recreation that correspond to the time and social needs. In accordance with the

method of experimental design, on the example of the territory of the industrial hub 'Fabrychnyi' (Dnipro), the rationality of using the cluster approach to the creation of recreational facilities was demonstrated.

It is noted that the cluster is both a flexible structural unit of the regional system of recreation and tourism, and a self-sufficient form of territorial organization with its own system of connections and relations.

The purpose of the project is to empty the territory from industrial buildings for recreation, as well as to redevelop industrial buildings of historical, architectural and aesthetic value into cultural ones. The main focus of the project is to create an exhibition and museum complex with an 'open-air museum' and develop pedestrian infrastructure in the park.

The article considers the possibility of creating a recreational cluster, which will ensure certain continuity of natural framework, regarding its multi-vector formation in the urban structure. This connection of the recreational cluster with water area, will allow reestablishing a pedestrian and recreational framework in the city. It is established that the introduction of a cluster approach will contribute to the greening of the city, and will affect the modeling of ecological infrastructure.

Key words: industrial hub; industrial tourism; regional recreational system

REFERENCES

1. Bilokon' Y.M. Funktsiya ta struktura formy v rehional'nomu planuvanni. Nauk.vydannya, Kyiv: Kyy, 2002. {in Ukrainian}
2. Panchenko T.F. Typolohiya ob'yektiv landshaftnoyi ta turystychno-rekreatsiynoyi arkhitektury, Kyiv: KNUBA, 2013, 48 p. {in Ukrainian}
3. Mistobuduvannya. Dovidnyk proektual'nyka. Za red. T.F. Panchenko, Kyiv: Ukrarkhbudininform, 2006, 192 p. {in Ukrainian}
4. Rodichkin I.D. Metodolohiya mistobudivel'noho proektuvannya rekreatsiynykh system v umovakh Ukrayins'koyi RSR: dys. d-ra arkhitektury: 18.00.04, Sankt-Peterburh, 1980, 363 p. {in Ukrainian}
5. Shul'ha H.M. Mistobudivni osnovy prostorovoho planuvannya hirs'kykh rekreatsiynykh terytoriy (na prykladi Ukrayins'kykh Karpat): dys. d-ra arkhitektury: 18.00.04, Kyiv, 2018, 412 p. {in Ukrainian}
6. Kostyrko I.H., Korchyns'ka O.O. Klasternyy pidkhid u rozvytku sil's'koho zelenoho turyzmu. Innovatsiyna ekonomika, 2015, №4 (59), P. 159-163. {in Ukrainian}
7. Douet J. Industrial heritage re-tooled: The TICCIH guide to industrial heritage conservation. Routledge, 2016, 256 p. {in English}

8. Kincaid D. Adapting buildings for changing uses: guidelines for change of use refurbishment. Routledge, 2003, 136 p. {in English}
9. Robiglio M. The adaptive reuse toolkit. How Cities Can Turn Their Industrial Legacy into Infrastructure for Innovation and Growth. 2016, 25 p. {in English}
10. Shen L. Y., Langston C. Adaptive reuse potential: an examination of differences between urban and non-urban projects. 2010, P. 6-16. {in English}
11. Sugden E. A thesis presented to the University of Waterloo in fulfillment of the thesis requirement for the degree of Master of Arts in Planning. Waterloo, Ontario, Canada, 2017, 148 p. {in English}
12. Stratton M. Industrial buildings: conservation and regeneration. Taylor & Francis, 2003, 256 p. {in English}
13. Vardopoulos I. Critical sustainable development factors in the adaptive reuse of urban industrial buildings. A fuzzy DEMATEL approach. Sustainable Cities and Society. 2019. URL: <https://doi.org/10.1016/j.scs.2019.101684> (date of appeal 05.09.2022). {in English }
14. Merylova I., Rechyts O. Etapy formuvannya promyslovoho vuzla «fabrychnyy» u misti dnipro: istoriya ta perspektyvy podal'shoho rozvytku. Mistobuduvannya ta terytorial'ne planuvannya. 2021, №. 76, P. 170-181. {in Ukrainian}
15. Merylova I., Nevhomonnyi H., Rechyts O. Paradyhma rozvytku depresyvnnykh promyslovykh terytoriy v umovakh postindustrial'noyi ekonomiky. Mistobuduvannya ta terytorial'ne planuvannya. 2020, №. 74, S. 214-231. {in Ukrainian}
16. Merylova I.O., Kaliuzhnyi Y.S. Svitovyy dosvid renaturalizatsiyi promyslovykh terytoriy. Mistobuduvannya ta terytorial'ne planuvannya. 2019, №. 69, S. 243-248. {in Ukrainian}